

Negatieverdubbeling in de Vlaamse spreektaal¹

Lobke Aelbrecht
 Catholic University of Brussels/ CRISSP
lobke.aelbrecht@kubrusel.be

Net als in vele andere talen komt in de Vlaamse spreektaal ‘verdubbeling’ voor: bepaalde woorden worden herhaald, zonder dat de betekenis ervan twee keer geïnterpreteerd wordt. Een voorbeeld hiervan is negatieverdubbeling: de twee negatieve woorden *niemand* en *niet* in **Fout!Verwijzingsbron niet gevonden.** komen samen voor zonder twee keer negatie uit te drukken.

- (1) Hij heeft **niemand nie** gezien.
 BETEKENIS: Hij heeft niemand gezien.

In (geschreven) Standaardnederlands daarentegen komt verdubbeling niet of nauwelijks voor. Wanneer in de geschreven standaardtaal dubbele negatie voorkomt, heffen de negaties elkaar op. Een zin als *ik heb niemand niet gezien* betekent dan eigenlijk ‘er is niemand die ik niet gezien heb’, of met andere woorden ‘ik heb iedereen gezien’. In dit stukje toon ik aan dat de negatie *nie* in **Fout!Verwijzingsbron niet gevonden.** geen echte zinsnegator is, maar dat het samen met *niemand* één zinsdeel vormt. In gesproken Standaardnederlands is dat niet het geval; daar is *niet* een echte zinsnegator.

NEGATIEVE CONGRUENTIE IN (VLAAMS-)NEDERLANDSE SPREEKTAAL

Het voorbeeld in **Fout!Verwijzingsbron niet gevonden.** is een geval van wat men noemt ‘negatieve congruentie’ (in onder andere Giannakidou 2000, 2002 en Haegeman 1995): in een zin staan twee (of meer) negatieve elementen, maar toch drukken die samen slechts een enkele semantische ontkenning uit. Ik maak hier een onderscheid tussen ‘n-woorden’, zoals *niemand* en *nooit* in het Nederlands, en het negatieve bijwoord *niet*. Het negatieve bijwoord drukt immers enkel negatie uit, terwijl n-woorden ook iets zeggen over de persoon (*niemand*) of de tijd (*nooit*), bijvoorbeeld. Negatieve congruentie komt in veel talen voor, zoals het Italiaans, het Grieks, het Spaans en talrijke Vlaamse dialecten. Ook in het Hongaars zien we bijvoorbeeld dit soort combinatie van een n-woord met een – verplicht – negatief bijwoord.

- (2) a. Balázs *(nem) látott semmit.
 Balázs niet zag.3sg niets
 ‘Balázs heft niets gezien.’
 b. Senki *(nem) jött el.
 niemand niet kwam PREVERBUM
 ‘Niemand kwam mee.’
 c. Balázs *(nem) beszélt senkivel semmiről.
 Balázs niet sprak niemand niets
 ‘Balázs heeft met niemand over iets gepraat.’ [Hongaars, Giannakidou 2000: 458-461]

Een negatiemarkeerder zoals het negatieve bijwoord *niet* in het Nederlands wordt meestal gezien als een zinsnegator. Met ‘zinsnegator’ bedoel ik dat het negatieve element de hele zin ontkent. In **Fout!Verwijzingsbron niet gevonden.** is *niet* dus inderdaad een zinsnegator: het modificeert de hele werkwoordsgroep. De zin kan immers geparafraseerd worden als (3)b, bijvoorbeeld.

- (3) a. Tom komt vanavond niet naar het feestje.
 b. Het is niet zo dat Tom vanavond naar het feestje komt.

In dit stukje beweer ik echter dat, in het geval van negatieve congruentie, *niet* helemaal geen zinsnegator is, maar dat het samen met het n-woord een zinsdeel vormt. Eerst presenteer ik de voornaamste data en daarna laat ik zien aan de hand van vijf empirische argumenten dat het n-woord en *nie* inderdaad samen een constituent vormen.

¹ Ik bedank Marijke De Belder, Jeroen van Craenenbroeck, Dany Jaspers, Luis Vicente en Guido Vanden Wyngaerd voor hun interessante opmerkingen. Ook de vragen van het publiek tijdens het Bilbao/Deusto Student Conference in Linguistics 2006 hielpen mij een eind vooruit bij dit onderzoek. Alle fouten zijn de mijne.

Zoals eerder al gezegd, komt negatie congruentie ook voor in Nederlandse spreektaal, vooral zoals die gesproken wordt in Vlaanderen. Zoals je kan zien in (4), komen we dit fenomeen tegen met allerlei n-woorden.

- (4) a. Hij heeft niemand nie gezien.
BETEKENIS: Hij heeft niemand gezien.
b. Ik ben nergens nie geweest.
BETEKENIS: Ik ben nergens geweest.
c. Hij gaat nooit nie naar school.
BETEKENIS: Hij gaat nooit naar school.

Ik laat zien aan de hand van vijf empirische tests dat het negatieve bijwoord *nie* hier geen zinsnegator is, maar dat het samen met het n-woord één enkel zinsdeel vormt.

Het n-woord en nie komen samen voor in zinsinitiële positie

Het Nederlands is een ‘Verb Second’-taal (V2): de persoonsvorm staat in mededelende hoofdzinnen altijd op de tweede plaats. Deze eigenschap levert ons een mooie test voor constituentschap op: als woorden samen kunnen voorkomen op de positie die voorafgaat aan de persoonsvorm, moeten ze wel één zinsdeel vormen. Dat is het geval bij *niemand nie* in (5)a.² Merk op dat de zinsnegator alleen niet gemakkelijk de eerste positie inneemt (cf. (5)b).

- (5) a. NIEMAND NIE heb ik gisteren gezien.
BETEKENIS: NIEMAND heb ik gisteren gezien.
b. *NIE/nie heb ik hem gezien.

De zin in (6)b laat zien dat *niemand nie* zelfs als één constituent uit de ingebede zin naar de eerste positie in de hoofdzin kan verplaatst worden.

- (6) a. Hij zei dat hij niemand nie gezien had
BETEKENIS: Hij zei dat hij niemand gezien had.
b. NIEMAND NIE zei hij dat hij gezien had!
BETEKENIS: NIEMAND zei hij dat hij gezien had!

Deze data suggereren dat het n-woord en *nie* samen een constituent vormen. Daarnaast stel ik ook dat *nie* hier geen zinsnegator is, aangezien het vooropgeplaatst kan worden, in tegenstelling tot in het voorbeeld in (5)b.

Coördinatie

Een tweede argument voor de stelling dat het n-woord en *nie* één zinsdeel vormen, heeft te maken met coördinatie. Alleen (gelijkaardige) zinsdelen kunnen in coördinatie voorkomen (zie Chomsky 1957 en Williams 1978). Volgens die redenering moeten *nooit nie* en *nergens nie* in (7) dus constituenten zijn.

- (7) a. Hij heeft mij nooit nie of nergens nie geholpen.
b. Nooit nie of nergens nie heeft hij mij geholpen.
BETEKENIS: Hij heeft mij nooit of nergens geholpen.

Achteropgeplaatste voorzetselgroepen

In het Nederlands kunnen voorzetselgroepen helemaal achteraan de zin worden geplaatst. De zinsnegator kan echter niet achteraan gezet worden. Dit contrast wordt geïllustreerd in (8)a en b.

- (8) a. Hij zou dat doen voor zijn vrienden.
b. *Hij zou dat voor niemand doen nie.

Wanneer *niemand* en *nie* samen achterop worden geplaatst, is de zin echter wel grammaticaal, zoals in (9). Hieruit leid ik af dat ze één zinsdeel vormen.

² *Niemand nie* krijgt verplicht een klemtoon wanneer het aan het begin van de zin staat, zoals aangegeven in kleinkapitaal. Hierin verschilt het echter niet van een (standaardtalig) voorbeeld zonder verdubbeling. Ook daar draagt *niemand* klemtoon.

- (9) Vroeger deed hij dat nog voor zijn vrienden, maar nu zou hij dat doen voor niemand nie.
 BETEKENIS: Vroeger deed hij dat nog voor zijn vrienden, maar nu zou hij dat doen voor niemand.

De positie links van definiete objecten

In het Nederlands staat het negatieve bijwoord normaal gezien rechts van een definiet object. *Nie(t)* kan alleen aan de linkerkant staan wanneer het object in contrast staat met een ander object, zoals in (10)b (De Hoop 1992, Haegeman 1995).

- (10) a. Ik denk dat hij de auto niet gekocht heeft.
 b. Ik denk dat hij niet de auto gekocht heeft, *?(maar het huis).

Samen met een n-woord kan *nie(t)* echter toch links van een definiet object staan, zonder contrastieve lezing, zoals te zien is in (11).

- (11) Ik denk dat niemand nie den auto gekocht heeft.
 BETEKENIS: Ik denk dat niemand de auto gekocht heeft.

Daarom stel ik dat *nie(t)* hier geen zinsnegator is, maar dat het één woordgroep vormt met het subject *niemand*.

N-woord en nie komen voor met indefiniete objecten.

Een laatste argument voor de stelling dat *nie* geen gewone zinsnegator is, maar een zinsdeel vormt samen met het n-woord betreft indefiniete objecten. Normaal gezien vormen de zinsnegator en het indefiniete lidwoord *een* samen *geen*, zoals in (12).³

- (12) a. *Ik denk dat hij niet een boek heeft gelezen.
 b. Ik denk dat hij geen boek heeft gelezen.
 BETEKENIS: Ik denk dat hij geen boek heeft gelezen.

Wanneer *nie* echter bij *niemand* staat, zoals in (13), moet het niet ‘fuseren’ met het lidwoord tot *geen*. Dit suggereert nogmaals dat *nie* hier geen echte zinsnegator is, maar een zinsdeel vormt met *niemand*.

- (13) Ik denk dat niemand nie een boek heeft gelezen.
 BETEKENIS: Ik denk dat niemand een boek heeft gelezen.

CONCLUSIE

In dit artikel hebben we gezien dat de Vlaamse spreektaal negatieve congruentie toelaat. Dat wil zeggen dat het negatieve bijwoord *nie(t)* kan voorkomen in combinatie met een ander negatief element, zoals *niemand*, zonder dat de twee negaties elkaar opheffen. Aan de hand van verschillende testjes werd duidelijk dat het n-woord en *nie(t)* in zo’n geval samen één enkel zinsdeel vormen, en dat het negatieve bijwoord hier geen gewone zinsnegator is. In geschreven Nederlands daarentegen is er geen negatieve congruentie. Wanneer daar twee negatieve elementen voorkomen, heffen de negaties elkaar op, aangezien het negatieve bijwoord hier een zinsnegator is.

BIBLIOGRAFIE.

- CHOMSKY, Noam. 1957. *Syntactic Structures*. The Hague: Mouton.
 GIANNAKIDOU, Anastasia. 2000. Negative...concord?. *Natural Language and Linguistic Theory* 18.457-523.
 GIANNAKIDOU, Anastasia. 2002. N-words and Negative Concord. *The Linguistic Companion*, August 2002.
 HAEGEMAN, Liliane. 1995. *The syntax of negation*. Cambridge: Cambridge University Press.
 HOOP, Helen de. 1992. *Case Configuration and noun phrase interpretation*. PhD Thesis Groningen.
 WILLIAMS, Edwin. 1978. Across the Board Rule Application. *Linguistic Inquiry* 9.31-43.

³ Ook hier zien we echter dat de zin in (12)a grammaticaal wordt van zodra we *een boek* contrasteren met iets anders, zoals in (i).

(i) Ik denk dat hij niet een boek heeft gelezen, maar een tijdschrift.